

Oude glasfabrieken in Nederland.

Uit de mij beschikbare literatuur valt een - zij het onvolledig - overzicht samen te stellen van glasfabrieken in ons land. Vaak alleen maar een datum van stichting, vast te stellen aan verleend octrooi of goedgekeurde bo-wvergunning.

Eenmaal opgeheven verdwijnen de archiefstukken en zijn er niet of nauwelijks sporen van terug te vinden, tenzij de plaatselijke gemeentearchieven nog iets opleveren of geschiedschrijvers uit vroeger tijd de moeite hebben genomen hierover nog iets te vermelden.

De oudst bekende glasfabriek werd omstreeks 1581 te Middelburg gesticht door Govaert van der Haagh, gezien het concent dat hem in dat jaar verleend werd. Of hij uit Middelburg zelf kwam of van elders is mij niet bekend, maar het zou mij niet verwonderen als hij tenslotte een Vlaamse vluchteling blijkt te zijn.

In Amsterdam wordt in 1597 aan Anthonio Obizzio (Obisy, Obisii) vergunning verleend een "Glasblaazery van kristallynen glaazen" in te richten in "Het kleyne Hof" van het Begijnhof - toen aan de rand van de stad -, dat sinds de Alteratie in feite geconfisceerd was.

Obizzo, wiens naam voorkomt in het Gouden Boek van Murano bij Venetië had in dienst gestaan van Donato Brisighella, eigenaar van de grote glasfabriek "Le Tre Corone" te Murano.

In 1589 verbrak Obizzio heimelijk het contract, vertrok in alle stilte naar Engeland en vandaar naar Antwerpen, waar hij zich - door de aanwezigheid van veel Italianen - niet bepaald op zijn gemak voelde; bij verstek was hij tot zware gevangenisstraf veroordeeld.

Op 22 Augustus 1597 gaat hij met het stadsbestuur van Amsterdam een overeenkomst aan. Hem wordt gratis bedrijfsruimte, woning en verkooplokaal gegeven voor de tijd van 10 jaar, een eenmalige tegemoetkoming voor het plaatsen van de ovens van 25 pond en als tegemoetkoming in de door hem te betalen belasting een bedrag van 50 pond per jaar. Desondanks is Obizzio 3 jaar later bankroet en maakt zich geruisloos uit de voeten. Hij had wel een afspraak gemaakt met de Amsterdamse koopman Jan Janszoon Carel, die in 1601 vergunning vroeg de glasblazerij te mogen voortzetten, maar dan wel op een andere plaats n.l. aan de huidige Kloveniersburgwal.

Uit een beschrijving van 1611 (Pontanus) weten we, dat er kristallen drinkglazen en kelken werden gemaakt en verder spiegels, sierflessen en kralen. De bedrijfsleiding liet Carel over aan zijn schoonzoon Jan Hendriksz. Schrijver, die zich, naar zijn moeder, Soop noemde. Carel zelf was oorspronkelijk als "suvelvercoper" en later als koopman, natuurlijk doodonkundig in het vak en zag de glasblazerij alleen maar als een goede geldbelegging, zoals ook in die tijd vele rijke kooplui hun geld belegden in de aankoop van branderijen in Schiedam of Weesp.

In 1613 verlengt het stadsbestuur het contract met Jan Jansz Carel, maar verleent tevens een vergunning voor het maken van spiegels aan Abraham van Tongerlo, een Vlaming, die ook eigenaar was van een branderij in Schiedam!

De glasblazerij werd gevestigd naast de oude Regulierspoort en de brand in 1619 is er de oorzaak van, dat daarvan alleen nog de huidige Munttoren van is overgebleven. Toch schijnt de glasblazerij nadien weer te zijn opgebouwd, want de Amsterdamse geschiedschrijver Wagenaar weet te vertellen, dat de fabriek in 1763 werd opgeheven. De glasblazerij op de Rozengracht was in 1660 daar naar toe overgeplaatst van de Keizersgracht tussen Run- en Berenstraat. Hier werden flessen, wijn- en bierglazen vervaardigd.

In 1723 resp. 1725 werden er op Wittenburg nieuwe glasblazerijen opgericht, waarvan de laatste eveneens in 1763 werd opgeheven.

In Rotterdam verkreeg in 1614 Claas Jansz Wytmans en compagnie consent voor een glasfabriek, die tot 1696 bestond aan de Westelijke Dwarshaven, later de Gedempte Glashaven. In 1698 werd door Nicolaas Pit samen met de Engelse koopman William Nichols een "Bottel- en Glasblasery" in Delfshaven opgericht, die tot 1744 blijkt bestaan te hebben. Tezeldertijd moet er ook nog één geweest zijn van Cornelis Houtman, maar in 1798 wordt de grond door de vroedschap teruggenomen.

In Delft wordt in 1713 een flessenfabriek opgericht door Theodatus de Vooyo. Wellicht is hij dezelfde, die in 1714 in Delfshaven een fabriek opzet en al in 1705 vinden we eenzelfde Theodatus de Vooyo als bedrijfsleider van een door Charles Michiel opgerichte glasfabriek te Schoonderloo, waar in 1717 op eigen verzoek over Theodatus een curator wordt aangesteld. Als hij steeds dezelfde is, blijkt hij al te veel glas op zijn blaaspijp gestoken te hebben!

In 1695 werd door ene Judonne de Vooyo, na faillissement, een glasfabriek verkocht aan de Amsterdamse koopman Symon de Knuyt, die deze op zijn beurt in 1719 verkoopt aan Pieter van Luenen. Tot hoelang daarna de fabriek nog bestaan heeft is me niet bekend. In Leerdam werd omstreeks 1770 door de vier gebroeders Pelgrim, die voordien glasblazers in Westfalen waren, een glasfabriek gezet. Toen één van de broers overleed werd de zaak verkocht aan de baljuw van Leerdam, Wateling en richtten de overgebleven broers een nieuwe fabriek in te Vuren bij Gorinchem.

In 1874 werd in Leerdam nog een nieuwe fabriek opgezet, ontstaan uit drie kleine fabriekjes, waarvan nagenoeg niets bekend is.

Te Nijkerk werd in 1764 door Nicolaas Kroon en Jan Bost een flessenfabriek gestart, waar - zoals uit nagelaten papieren blijkt - tussen 1808 en 1809 735.042 flessen werden vervaardigd. Lodewijk Napoleon bracht in 1808 een bezoek aan deze fabriek.

Uit het lidmatenboek van de Hervormde Kerk blijkt, dat vele arbeiders uit Duitsland kwamen zoals uit Lingen, Niederboedberg, Spielberg, Essen, Schlangen (Lippe), St Goar en Gr. Almerode. Velen van hen vinden later hun weg naar de flessenindustrie in Delft. De fabriek werd in 1826 overgeplaatst naar Loenen a/d Vecht en bleef daar tot 1895 in exploitatie.

Ook te Zwijndrecht bestond er één van 1810-1879. De broer van de bedrijfsleider van de fabriek in Nijkerk, een timmerman, leverde in 1810 bestek en tekeningen daarvoor. Uit een vorig artikel wisten we reeds, dat zowel Bols als Wynand Fockink hun flessen rond 1810 betrokken van de Weduwe Thyssens & Zoon, die te Delft en te Rotterdam een fabriek hadden en dat in diezelfde tijd een nieuwe fabriek bestond aan de Buitenamstel. In 1850 te Zwijndrecht, 1854 Schiedam en Rotterdam, in 1861 te Culemborg, in 1862 te Nieuwerkerk a/d IJssel en in 1866 te Capelle a/d IJssel verrijzen nog nieuwe fabrieken. Na 1875 houdt de nieuwbouw op; de snelle ontwikkeling van de techniek is de oorzaak van verval van vele (te) oude fabrieken en dwingt in bepaalde gevallen, om tenminste nog iets te redden tot samengaan, zoals die te Vuren en Gorinchem en die te Leerdam en Loenen a/d Vecht.

Omstreeks 1880 blijken er tenslotte in Nederland nog 13 flessenfabrieken te zijn gevestigd n.l.:

- 2 te Leerdam
- 2 te Rotterdam
- 2 te Kralingseveer
- 1 te Nieuwerkerk a/d IJssel
- 1 te Schiedam
- 1 te Zwijndrecht
- 1 te Loenen a/d Vecht
- 1 te Culemborg
- 1 te Capelle a/d IJssel
- 1 te Delft.

Misschien, dat er via plaatselijke geschiedbeschrijving en mogelijk gemeentelijke archieven er nog wel meer aan de weet te komen valt. Wie neemt welke plaats voor zijn rekening?

L.W. van Sint Maartensdijk